

Raimo Vikström

Muusikkojen liiton kunniapuheenjohtaja Raimo Vikström muistelee orkesterimuusikoiden tallennesopimuksen syntyvaiheita. Sopimuksen ensimmäisinä esitaistelijoina olivat Helsingin kaupunginorkesterin muusikot, jotka eivät hyväksyneet konserttiensa lähettämistä radiossa korvauksetta.

Helsingin kaupunginorkesterin konsertteja alettiin välittää yleisön kuultavaksi radiossa jo 1930-luvulla. Lähetykset jatkuivat vuoden 1972 loppuun asti. Silloin orkesterin valtuuskunta ilmoitti kirjallisesti Yleisradiolle, ettei yhtiöllä ole oikeutta lähettämiseen, koska asiasta ei ole sovittu tekijänoikeuslain edellyttämällä tavalla.

Radiolähetykset katkesivat muutaman kuukauden ajaksi. Sitten muusikkojen ja Helsingin kaupungin väliset neuvottelut tuottivat pitkään odotetun tuloksen. Konserttien lähettämistä radiossa ja televisiossa tehtiin selkeä sopimus, joka antoi muusikoille myös korvauksen tekijänoikeuslakiin perustuvien oikeuksien luovutuksesta.

Uinuvat oikeudet

Suomen vuoden 1928 tekijänoikeuslaissa oli jo annettu esittäville taiteilijoille joitakin oikeuksia. Tuona aikakautena Suomessa käynnistyi yleisradiotoiminta, ja äänilevyjen valmistus ja myynti kasvoivat. Taiteilijoiden lakiin perustuvat oikeudet siirtyivät

tuottajille, jotka eivät kyenneet niitä hyödyntämään. Niinpä vuonna 1942 esittävien taiteilijoiden oikeudet poistettiin tekijänoikeuslaista.

Uusi tekijänoikeuslaki tuli voimaan vuonna 1961. Se ei Helsingin kaupunginorkesterin muusikkojen osalta kuitenkaan muuttanut mitään. Radioinnit jatkuivat entiseen tapaan. Muillekaan suomalaisille orkestereille, kuten Radion sinfoniaorkesterille, vuoden 1961 tekijänoikeuslailla ei näyttänyt olevan konkreettista merkitystä.

Vähitellen tilanne muuttui. Muusikkojen liitossa tekijänoikeuslakiin perustuvat oikeudet alettiin 1970-luvun alussa nähdä merkityksellisinä myös orkesterimuusikkojen osalta. Sitä ennen oli käytännössä keskitytty hoitamaan lähinnä freelancemuusikojen eli radiossa ja televisiossa sekä toisaalta äänilevysoitoissa työskentelevien muusikkojen oikeuksia.

Uhkana teattereiden nauhoitukset

Teatterit halusivat usein 60- ja 70-luvun vaihteessa korvata muusikot nauhoitetulla musiikilla. Muusikkojen liitto kielsi jäseniään osallistumasta nauhoitukseen, koska niiden katsottiin vähentävän työtilaisuuksia. Kielto toimi käytännössä tehokkaasti. Muusikot olivat asiassa liiton kannalla.

Nauhoitukset olivat ongelma kaikissa Pohjoismaissa 1970-luvun alussa. Se ilmeni muun muassa niin, että Pohjoismaiden muusikkojen ammattiliitot pyrkivät yhteiseen sopimukseen nauhoituksista pohjoismaisten teatterijärjestöjen kanssa. Liitot

KIMMO TÄHTINEN

Jorma Katrama oli valtuuskunnan puheenjohtajana myrskyn silmässä kun HKO:n muusikot kävivät oikeustaistelua.

olivat laatineet sopimusehdotuksen, josta käytiin yhteispuhjoismaisia neuvotteluja työnantajatahon kanssa muun muassa Göteborgissa.

Pohjoismaista sopimusta ei syntynyt, mutta Suomessa saatiin syksyllä 1972 solmituksi teattereissa työskenteleviä muusikkoja koskeva työehtoso-

pimus. Siinä oli varsin kattavat määräykset teattereille tehtävistä musiikkinauhoitteista ja niiden käyttämisestä esityksissä ja harjoituksissa.

Teattereiden musiikkinauhoituksia koskevat kysymykset nostivat toistuvasti tekijänoikeusasiat Muusikkojen liiton hallituksen pöydälle. Liiton piirissä ymmär-

rettiin, että tekijänoikeuslakiin perustuvilla oikeuksilla saattoi olla konkreettista merkitystä muuallakin kuin radiossa, televisiossa ja levysoitoissa.

Tietämys tekijänoikeudesta kasvoi liiton piirissä. Hallituksen jäsen **Arthur Fuhrmann** oli jo silloin tulisieluinen tekijänoikeusaktivisti. Sillä oli merkitystä liiton hallituksen toiminnalle. Puheenjohtajana tutustuin noihin aikoihin Teoston uuteen lakimieheen **Jukka Liedekseen**. Oma kiinnostukseni tekijänoikeusasioihin kasvoi. Liedes toimi sittemmin HKO:n muusikkojen oikeudellisena asiantuntijana tekijänoikeuskiistassa.

Muutto Finlandia-taloon herätti

Helsingin kaupunginorkesteri ja Radion sinfoniaorkesteri alkoivat syksyllä 1971 työskennellä upouudessa Finlandia-talossa. Uusi työpaikka osoittautui muusikkojen näkökulmasta monella tavalla hankalaksi. Ärsykeitä oli runsaasti.

HKO:n kannalta yksi hankaluus oli, että RSO:ssa oli paremmat palkat. Kaupunginorkesteri oli menestynyt huonosti palkkakehityksessä suhteessa yleiseen palkkakehitykseen. Muusikkojen liitto oli keskusjärjestöjen ulkopuolella ja siten sivussa virkaehtosopimusneuvotteluista niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin. Muutamat orkesterin jäsenet kuuluivat TVK:n alaiseen Virkamiesliittoon, mutta siitä ei juuri ollut apua. Yleiskorotuksia saatiin, mutta tasotarkistuksia ei.

Kaiken lisäksi työsuhteessa oleville kaupunginorkesteristen muusikoille alettiin 70-luvun alussa rakentaa omaa työehtosopimusta. Se tuli voimaan keväällä 1973. Muut Suomen kaupunginorkesterit ottivat askeleen kohti HKO:n palkkatasoa.

Valtuuskunta lähettää kirjeen

HKO:n valtuuskunnan silloinen puheenjohtaja **Jorma Katrama** muistaa hankalat ajat HKO:n alkutaipaleella Finlandia-talossa. Kun mikään ei tuntunut auttavan orkesteria saamaan tarkistuksia työehdoissa, tartuttiin tekijänoikeuslaissa oleviin oikeuksiin ikään kuin jonkinlaiseen olinkorteen. Puheenjohtajana

Katrama kirjoitti Yleisradiolle kirjeen, jossa valtuuskunta ilmoitti muusikkojen puolesta, että konsertteja ei enää saada radioida, koska ehdoista ei ole sovittu.

Silloin heräsivät myös kaupungin virkamiehet ja asianomaiset toimielimet.

Muusikkojen suuntaan alkoi sataa erilaisia moitteita.

Yleisradio lopetti radioinnit heti valtuuskunnan kirjeen saatuaan. Koska muusikot olivat ilmoittaneet pidättävänsä itselleen oikeuden korvausten vaatimiseen, asia muodostui hyvin konkreettiseksi.

Helsingin kaupungin musiikkilautakunnan piirissä syntyi ajatus pyytää professori **Matti Ylöstalon** lausunto siitä, olivatko HKO:n muusikot luovuttaneet työnantajalle ja sitä kautta Yleisradiolle oikeuden radiointeihin, kuten työnantaja väitti.

Kaupungin näkemys oli, että muusikot olivat hiljaisesti hyväksyneet radioinnit korvauksetta ja näin ollen suostuneet niihin. Kaupungin mielestä valtuuskunnan kieltoa koskeva kirje Yleisradiolle ei muuttanut asiaa.

Ylöstalon ratkaisu laukaisi tilanteen

Ylöstalo, joka vieläkin tunnetaan Suomen yhtenä valovoimaisimpana tekijänoikeuden asiantuntijana, antoi HKO:n tekijänoikeusriidassa lausunnon. Oleellista siinä oli, että hän ei katsonut muusikkojen luovuttaneen radiointioikeuksia työnantajalleen. Riita näytti ratkeavan.

Varsin nopeasti Muusikkojen liiton ja HKO:n edustajat saivat neuvotelluksi sopimuksen, joka mahdollisti radioinnit ja televisioinnit kerran kuukaudessa. Muusikot saivat korvaukseksi oman ja sitä ylemmän palkkaluokan erotuksen eli käytännössä yhden palkkaluokan.

Myöhemmin HKO:n radiointisopimus on laajentunut kattamaan levytykset, ja korvauskin on oikeuksien luovutuksen laajentuessa kohonnut.

HKO loi perustan tallennesopimuksille

Vuoden 1973 työehtosopimus Muusikkojen liiton ja Kunnallisen sopimusvaltuuskunnan välillä sisälsi myös radiointeja

ja televisiointeja koskevan pykälän. Se turvasi muusikoille korvauksen radioinneista ja televisioinneista.

Uusi työehtosopimus oli selkeä parannus. Esimerkiksi Tampereella oli ennen sen voimaantuloa televisioitu ooppera *La Bohème*, josta muusikot eivät olleet saaneet korvausta. Samanlaisia tilanteita oli muissakin kaupungeissa.

Ajan mittaan useat orkesterit solmivat työnantajansa kanssa ns. tallennesopimuksen. Niin tekivät Kansallisoopperan orkesteri, Lahden kaupunginorkesteri, Tampereen kaupunginorkesteri, Tapiola Sinfonietta jne. Voidaan hyvin sanoa, että kiinnostuminen tekijänoikeusasioista ja oikeuksia koskevat sopimukset ovat olleet muusikoille hyvin tärkeitä. Varsinaisen palkan lisäksi ne ovat turvanneet muusikoille merkittävät tulot.

Jopa Radion sinfoniaorkesteri keskusteli 1970-luvun puolivälin paikkeilla työnantajansa kanssa tekijänoikeus sopimuksen solmimisesta. Työnantaja ei kuitenkaan sellaista halunnut, eikä orkesterilla ollut mahdollisuuksia painostaa sitä. Myöhemmin RSO solmi levytyksiä koskevan sopimuksen, joka edelleen on voimassa. Tämän sopimuksen taloudellinen merkitys on ollut tuntuva.

Oikeat työtavat tuottivat tulosta

Tekijänoikeudellisten sopimusten kehitys Muusikkojen liiton jäsenkunnan piirissä on ollut tärkeä osa liiton toimintaa. Tapahtumat 1970-luvun alkuvuosina olivat poikkeuksellisen merkityksellisiä. HKO:n radiointikiistan ohella kaupunginorkesterien valtakunnallinen työehtosopimus oli iso askel edunvalvonnassa. Hyvin tärkeää oli vielä se, että Muusikkojen liitto liittyi 1974 keskusjärjestö SAK:n jäseneksi.

Jäsenyys SAK:ssa avasi liitolle yhteistyömahdollisuudet kunnallisen alan suurimman pääsopijajärjestön KTV:n kanssa. Se auttoi liittoa eri puolilla Suomea pääsemään mukaan neuvotteluihin paikallisesti tehtävistä palkkojen tarkistuksista. Siten kyettiin monessa orkesterissa moneen eri otteeseen saamaan ns. kuoppakorotuksia orkesterimuusikkojen palkkoihin.

Työnantajat vaativat tekijöiden oikeuksia itselleen

HKO:n muusikkojen oikeuksista käyty kiista oli monella tavoin suuntaa antava. Kaupunki katsoi oikeuksien siirtyneen työnantajalle, vaikka asiasta ei ollut minkäänlaista sopimusta. Sopimatta jättäminen oli kaupungin käsityksen mukaan muodostunut hiljaiseksi sopimukseksi.

Muusikkojen liiton piirissä solmituissa kaikissa kollektiivisissa sopimuksissa on tekijänoikeuslakiin perustuvat muusikkojen oikeudet käsitelty erikseen. Monilla muilla toimialoilla, joilla työn tuloksena syntyy teoksia tai joilla esitetään niitä, sopimukset eivät ole yhtä selkeitä.

Työnantajien politiikka sitä vastoin on jo vuosikymmenien ajan ollut selkeä: oikeudet on siirrettävä työntekijöiltä työnantajille. Aivan viime aikoina työnantajien poliittikkoihin kohdistuva vyörytys on ollut valtavaa. Siitä Muusikko-lehti on toistuvasti raportoinut.

Nyt tilanne on työntekijöiden näkökulmasta poikkeuksellisen huolestuttava. On todennäköistä, että ne tahot, jotka poliittisessa kentässä ovat alleviivanneet työntekijöiden oikeuksia työelämässä, eivät ole laatimassa seuraavaa hallitusohjelmaa. Työnantajien vaatimukset tekijänoikeusasioiden hoidon siirtämiseksi pois opetusministeriöstä ja tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien siirtämiseksi työntekijöiltä työnantajille ovat nyt ilmeisessä myötätuulessa.

Kiistaton tosiasia on, että oikeudet ovat antaneet vuosien mittaan esimerkiksi orkesterimuusikoille merkittävän tulon lisän. Jos tekijänoikeuslakia muutetaan niin, että oikeudet vastaisuudessa kuuluvatkin työnantajalle, muusikkojen tulot voivat pienentyä.

Jos uuden hallituksen lopettamassa toimintansa neljän vuoden jälkeen työsuhteessa olevilla tekijöillä vielä on oikeus sopia oikeuksistaan työnantajan kanssa, se on erinomainen asia. Silloin voidaan arvella, että oikeudet ovat vahvalla pohjalla ja sopiminen työelämässä kunnialla.

Itse uskon, että lainsäädännössä nyt vahvistetaan vahvan oikeutta ja poistetaan työsuhteessa olevilta tekijöiltä sopimisen mahdollisuus. ■